



Ingerencje Františka Ladislava Čelakovského w grafie fragmentów *Psałterza floriańskiego*

Mieczysław Balowski

Uniwersytet Ostrawski

ORCID: 0000-0002-5301-9819

František Ladislav Čelakovský's Interventions in the Graphic Design of Fragments of the Florian Psalter

ABSTRACT: The author analyzes the graphics of the Florian Psalter used by the Czech Slavist František Ladislav Čelakovský, indicating the changes he made. The inclusion of this Polish language monument in the Czech edition of the Slavic chrestomathy section devoted to the Polish language was dictated by a practical purpose. The founding of the Department of Slavic Philology at the then University of Wrocław by F.L. Čelakovský forced the newly appointed professor to prepare teaching materials not only for

teaching Polish, but also for teaching historical grammar of the Polish language. The popularity at that time of the newly discovered Polish Psalter and the imprecision of statements about the language of the Puławy Psalter forced Čelakovský to base his teaching process on the Florian Psalter. At the same time, taking into account the structure of students of Slavic studies in Wrocław, he was forced to take into account the specificity of the glottodidactic process.

KEYWORDS: Polish language; graphics of the Florian Psalter; Slavonic chrestomathy; F.L. Čelakovský.

CONFLICT OF INTERESTS STATEMENT: The author declares that there were no conflicts of interest in this study.

AUTHOR'S CONTRIBUTION: The author assumes sole responsibility for: preparing the research concept of the article, the way it is presented, developing the method, collecting and analyzing data, formulating conclusions, and editing the final version of the manuscript.



Mianowanie Františka Ladislava Čelakovského na stanowisko profesora sławistyki na Uniwersytecie Wrocławskim spowodowało, że nowo powołany profesor był przekonany, iż musi rozszerzyć wcześniej opracowywane w Pradze chrestomatie słowiańskie i wydane w latach 1850–1851 pod nazwą *Všeslovanské počáteční čtení*. Částka I.: *Z písemnictví polského*, částka II.: *Z písemnictví ruského* (por. jego list do Jana Evangelisty Purkyně z 16.04.1841 roku; Bílý, 1907–1939, t. 2, s. 555) o teksty z doby staropolskiej, ponieważ „podávání nauky jakéhokoliv jazyka pouze gramatikou že z nejmenší jen částky účelu dochází, kdo o tom přemýšlel aneb dosti malé zkušenosti nabyt, snadno přisvědčí”¹ [Čelakovský 1850: 3]. Ponadto był przekonany, że w ten sposób pomoże on również samym (np.) Polakom „o svém jazyku bez předsudku přemýšleti a jej na historické půdě stopovati počnou”² [Čelakovský 1850: 4]. Postanowił więc zwrócić uwagę na niedawno odnaleziony w austriackim klasztorze psalterz polski i jego fragmenty „przysposobić” do celów dydaktyki uniwersyteckiej. Zatem główny cel włączenia fragmentów polskiego psalterza, który za Stanisławem hr. Duninem-Borkowskim nazywał *Psalterzem królowej Małgorzaty*³, do nowego wydania chrestomatii słowiańskich był dydaktyczny: chodziło o teksty, na których można było analizować rozwój języka polskiego. Potwierdzają to również wcześniej włączone do wspomnianego zbioru tekstów słowiańskich przysłówia, anegdota, opowiadania i inne drobne teksty, zapisane językiem, którego używali Polacy w pierwszej połowie XIX wieku [por. Zavodský 1982, Petr 1988].

Charakter chrestomatii nie zmienił się. Był to zbiór tekstów, na których mieli uczyć się języków słowiańskich przede wszystkim Czesi, o czym świadczy choćby załączony na końcu słowniczek wyrazów „trudniejszych”, czyli mniej znanych (archaizmów) lub nieznanymi czeskiemu odbiorcy. Należy tu dodać, że w tym czasie system gramatyczny języka czeskiego był bardzo bliski systemowi analizowanego *Psalterza*, ponieważ nowo skodyfikowany przez Josefa Dobrovského język czeski opierał się na *Biblii kralickéj* wydanej

1 „[...] nauczanie języka wyłącznie za pomocą gramatyki zrealizuje jedynie niewielką część zamiaru i każdy, kto się nad tym zastanawiał lub posiada choćby trochę doświadczenia, z pewnością się z tym zgodzi” [tłum. M.B.].

2 „[...] zaczną myśleć o swoim języku bez uprzedzeń i analizować go w kontekście historycznym” [tłum. M.B.].

3 *Początek formularza*
Dół formularza

Psalterz królowej Małgorzaty pierwszej małżonki Ludwika I króla polskiego i węgierskiego, córki króla czeskiego i cesarza Karola IV: najstarszy dotąd znany pomnik piśmiennictwa polskiego, wydany staraniem Stanisława hr. na Skrzynnie Dunina-Borkowskiego, Wiedeń: W Drukarni Ant. Straussa, 1834.

w latach 1579–1593. Z tego względu czeski slawista zalecał „každému rodilému Čechovi, aby na samém počátku všecny částečné gramatiky pustil mimo sebe, a přímo přistoupil ke čtení knih sepsaných v tom čili onom nářečí”⁴ [Čelakovský 1850: 3]. Chcąc swój zamiar zrealizować, musiał wpierw rozwiązać problem grafii tego zabytku (pozostawić zapis staropolski czy przetranskrybować go), dlatego postanowił, że ze względu na czytelnika nieobeznanego z grafią staropolską (majuskułą i minuskułą gotycką) tekst będzie transkrybował, co dawałoby możliwość ówczesnemu młodemu adeptowi slawistyki wrocławskiej samodzielne prowadzenie studiów nad językiem polskim.

Do swoich chrestomatii Čelakovský włączył 9 psalmów (2, 18, 48, 89, 90, 103, 104, 121, 144) oraz dwa kantyki (*Pieśń Mojżesza*, II Księga Mojżesza, 1–19; *Pieśń Anny*, I Księga Królewska 2, 1–10). Taki wybór – według Tadeusza Żabskiego – był spowodowany tym, że „Profesor wybrał [z edycji Dunina-Borkowskiego – przyp. M.B.] dziesięć przykładowych psalmów, poddając je analizie i porównaniu z zabytkami starosłowiańskimi i Biblią Wujka, która to analiza miała związek z wykładami gramatyki języka polskiego” [Żabski 1964: 180]. Chodziło bowiem o przykłady z części początkowej, środkowej i końcowej, a także dwa ostatnie kantyki, co miało pokazać zmiany w systemie gramatycznym polszczyzny XIV wieku (por. uwagę Dunina-Borkowskiego [1834: IX] na temat zmiany charakteru pisma *Psalterza*). Jednak taka teza, choć możliwa, wydaje się w glotodydaktyce zbyt ryzykowna, co wymaga osobnego omówienia.

Można zadać pytanie, dlaczego Čelakovský zamieścił właśnie *Psalterz floriański*, a nie *Psalterz puławski* w swoich chrestomatiach albo dlaczego nie oba. Odpowiedzią na powyższe pytanie jest stan badań nad polskimi psalterzami w tym czasie (zwłaszcza *Psalterzem floriańskim*) i dyskusja na temat ich języka, która się wtedy toczyła w środowisku polskim [por. np. Kleszczowa 1973], ale też i czeskim.

Natomiast używanie przez czeskiego slawistę nazwy psalterza: *Psalterz królowej Małgorzaty* wiązało się z tym, że była ona wówczas najbardziej rozpoznawalnym znakiem nowo znalezionej psalterza polskiego [por. Bernacki 1927]. I mimo że ją kwestionowano, to Čelakovský zdecydował się przy niej pozostać. Nie można bowiem przyjąć, że nie znał on stanowiska w tej kwestii Jerzego Samuela Bandtkiego. Raczej je zlekceważył, przychylając się do tezy Dunina-Borkowskiego, który swoje stanowisko argumentował następująco:

4 „[...] každemu rodowitemu Czechovi, aby na samým počátku odložyl na bok wszelkie partykularne gramatiky i od razu přystápl do čytání knážíek napisaných v tym czy innym nářečí” [tłum. M.B.].

Powody mówiące za Małgorzatą.

- 1) Nic naturalniejszego, jak przypuścić, że Ludwik I. król węgierski kazał zrobić psalterz dla swojej małżonki Małgorzaty z swoim herbem węgierskim i z jej cyfrą M.
- 2) Również rzeczą jest jasną, że Ludwik I., będąc na ten czas tylko krolewiczem węgierskim, nie mógł innego herbu kazać malować, tylko węgierski.
- 3) Lecz że już w roku 1339 w miesiącu Lipcu Ludwik przez króla polskiego Kazimierza Wielkiego ogłoszony został następca tronu polskiego, trzeba więc przypuścić, że w psalterzu, przeznaczonym dla przyszłej królowej polskiej, musiał naturalnie umieścić język polski, tém bardziej, że Małgorzata będąc urodzony księżniczką morawską, rozumiała zapewne po polsku. [Dunin-Borkowski 1834: VI]

Przypomnijmy, że dyskusja nad nazwą *Psalterza królowej Małgorzaty* trwała ponad 100 lat, ponieważ początkowo uważano, że był on pisany dla Marii, siostry Jadwigi [por. Brückner 1903], ostatecznie zwyciężyła koncepcja nazwy od miejsca jego przechowywania. Tutaj będziemy używać określenia *Psalterz królowej Małgorzaty*, ponieważ pod nim omawiana praca pojawia się w zbiorze chrestomatii słowiańskich Čelakovskiego.

Psalterz królowej Małgorzaty, który znajdował się do XIX wieku w bibliotece Klasztoru św. Floriana Kanoników Regularnych Zakonu św. Augustyna w pobliżu Linz w Górnej Austrii, został skatalogowany jako *Psalterium Davidico trilingui latine, germanice et polonice* [Bandtkie 1827]. Nowy kustosz tejże biblioteki, ksiądz Chmel, po zapoznaniu się z nim zrobił kopię kilku jego stron i posłał je kustoszowi Biblioteki Cesarskiej w Wiedniu, Bartłomiejowi Kopitarowi. Ten zaś przekazał je Bandtkiemu z Krakowa. W ten sposób wieść o istnieniu drugiego polskiego psalterza szybko się rozeszła. Jednakże z powodu niemożności opublikowania przez Bandtkiego całego zabytku Dunin-Borkowski zlecił wykonanie kopii polskiej części *Psalterza* i wydał ją drukiem w Wiedniu w 1834 roku. To warunkowałoby zwrócenie uwagi F.L. Čelakovskiego na ten tekst i włączenie psalmów z tego wydania do przeredagowywanych chrestomatii słowiańskich.

Część polską *Psalterza* Dunin-Borkowski zlecił wydrukować, opatrując ją obszernym wstępem krytycznym. Nie zgodził się z tym, że *Psalterz* mógł należeć do Jadwigi, bo „Polska posiada już psalterz Jadwigi. Był on naprzód w rękach uczonego Czackiego, potem się dostał do księgozbioru w Puławach [...], nasz zaś jest starszy od psalterza Jadwigi” [Dunin-Borkowski 1834: VII–VIII)⁵, co potwierdza użyte w nim słownictwo⁶.

5 *Psalterz puławski* znany był wtedy pod nazwą *Psalterz Królowej Jadwigi* lub *Psalterz Jadwigi* [por. Brückner 1903: 8].

6 Dunin-Borkowski mylnie przyjął za punkt wyjścia *Psalterz puławski*, pomijając przy tym fakty historycznojęzykowe pojawiające się w innych (równoległych) zabytkach staropolskich.

Tym czasem nikomu do głowy nie wpadło, że oprócz herbu, znajduje się jeszcze cyfra, która na odgadnięcie właściciela psalterza wielki może mieć wpływ. [...] Powracając do domu zacząłem myśleć, co ma robić [skrzyżowana – przyp. M.B.] cyfra M. w psalterzu Jadwigi, kiedy zapewne umieszczoną jest dla oznaczenia imienia właściciela. Zacząłem więc szukać w dziejach polskich i znalazłem z nie małą radością, że Jadwiga miała siostrę starszą Maryą. Już tedy nie wątpiłem, że mój psalterz jest Maryi, i pobiegłem uwiadomić o tém odkryciu Pana Kopitara, który mi oświadczył, że mogę mieć słuszność, bo herb równie służy dla Maryi, jak i dla Jadwigi. [Dunin-Borkowski 1834: V]

Później zmienił zdanie, przypisując *Psałterz* Małgorzacie, pierwszej żonie Ludwika I Węgierskiego i córce króla czeskiego Karola IV, ponieważ „Ludwik był w roku 1338 w niedzielę Invocavit w mieście Wyszochradzie z Małgorzatą córką Margrabi morawskiego, i następcy królestwa czeskiego, uroczyście zaślubiony. Dziejopisarze węgierscy, a nawet polscy mówią o niej, jako o pierwszej żonie Ludwika I. króla polskiego i węgierskiego” [Dunin-Borkowski 1834: V]. Zatem uważał, że skrzyżowane litery M oznaczają podwojone imię Małgorzaty⁷. Na tej podstawie datuje on zabytek: „był pisany między rokiem 1338, w którym Ludwik zaślubił Małgorzatę, a rokiem 1349, w którym Małgorzata żyć przestała” [Dunin-Borkowski 1834: X].

Podobnie jak Dunin-Borkowski również Čelakovský początkowo nie docenił argumentów językowych, na które zwracał uwagę Bandtkie, analizując *Psałterz puławski*. Uznał zaś argumenty Dunina-Borkowskiego za ważniejsze, bardziej przemawiały one do czeskiego sławisty.

[...] w naszym używano jeszcze słowa posiłkowego *jest* [...], w Psalterzu Jadwigi posiłkowe słowo zniknęło. Składnia języka zbliżyła się do terażniejszej, zamiast słowackiego *ne* pisano *nye* miękkie jak teraz. [...] Ta różnica daje się widzieć i z wyrazów. Tak w czwartym wierszu tegoż psalmu w psalterzu naszym [...] słowo *przespeie*, zamiast *poszczęści się*, jest tak dawne, że go nie znajdujemy u Lindego... Przeciwnie zaś w psalmie psalterza Jadwigi [...] wyraz *zdarzy się* jest nowszym i dotąd używanym... Tu też już nie tylko wyraz *pwo*, zamiast *ufność*, tak jest dawny, że go nie znajdujemy w słowniku Lindego. [Dunin-Borkowski 1834: VII–VIII]

7 Również Aleksander Brückner uważał, że *Psałterz* „dla córki króla Loisa, Marii, w Krakowie [...] pisano” [Brückner 1902: 13]. Jednak kwestię przynależności *Psałterza* ustalono ostatecznie w roku 1938, kiedy odkryto freski w komnacie królowej Jadwigi na Wawelu [Misiąg-Bocheńska 1938: 236–246]. Ukazywały one tajemniczy monogram dwu skrzyżowanych liter M [por. Gębarowicz 1965: 15–84].

Są to jednak nieprecyzyjne stwierdzenia o języku *Psalterza królowej Małgorzaty*. Wszelkie te uwagi były dobrze znane Čelakovskiemu. Nie stanowiły jednak podstawy wyboru psalmów, ani też nie dawały żadnych wskazówek do sposobu transkrypcji tekstów, której celem było ułatwienie prowadzenia studiów nad rozwojem języka polskiego w *Psalterzu*. Pochodzący z różnych okresów rozwoju języka polskiego zapis psalmów w *Psalterzu* uzasadnia ich wybór (psalmy znajdujące się na początku, w środku i na końcu polskiego zabytku). W ten sposób możliwe było przeanalizowanie m.in. rozwoju gramatyki języka polskiego [por. Bańkowski 1960].

Kolejny krok stanowiło znalezienie sposobu ich transkrypcji. Trudność polegała przede wszystkim na tym, że w analizowanej kopii zabytku⁸ pojawiały się w tych samych psalmach obok form starych formy nowsze (pochodzące od kopisty). Z tego względu Čelakovský zdecydował się odwoływać do języka starocerkiewnoślówiańskiego, który w języku czeskim posiadał regularne kontynuanty, dlatego często w transkrypcji podawał on odpowiednik czeski albo prawdopodobny polski, ale niekiedy sprzeczny z systemem językowym staropolszczyzny. W ten sposób chciał niejako „uporządkowywać” niekonsekwentny zapis *Psalterza*, co wynikało z tego, że tekst, na którym pracował Čelakovský, był kopią pochodzącą z okresu późniejszego niż sam przekład (por. tekst edycji Dunina-Borkowskiego, z której korzystał Čelakovský). I to kopią dość „indywidualną”. Kopista bowiem pozostawił niektóre formy starsze, a jednocześnie wprowadził do niej nową grafię i nowe formy według własnego uznania. Porównajmy np. pisownię wielkich liter.

W analizowanej przez czeskiego slawistę kopii każdy werset zaczynał się majuskułą, będąc w ten sposób nowym zdaniem. Imiona zaś znajdujące się w zdaniu były zapisywane minuskułą. Dopiero kiedy Čelakovský porównał *Psalterz* z *Biblią* Wujka, postanowił zmienić ten zapis. Wersety zapisywał zgodnie z tekstem *Biblii* Wujka, a nazwy własne i przymiotniki od nich utworzone – majuskułą, np.: *Aaron* 104, 26; *Abrahamem* 104, 9; *Abrahamowo* 104, 6; *Abrahamowi* 104, 42; *Boga* 121, 9; *Cham* 104, 23 i 27; *Dawidowym* 121, 5; *Egipt* 104, 23; 104, 38; *Faraonow* II Mojż., 4; *Isaakowi* 104, 9; *Israhelowi* 104, 10; *Iarahelscy* II Mojż. 19; *Jakub* 104, 23; *Jakobowi* 104, 6 i 10; *Jerusalem* 121, 2 i 16; *Josef* 104, 17; *Libanscy* 103, 16; *Kanaan* 104, 11; II Mojż., 15; *Moaba* II Mojż., 15; *Mojżesz* 104, 26; *Philistyny* II Mojż., 14; *Pharao* II Mojż., 19 itd.

8 Chodzi o tekst znaleziony w klasztorze św. Floriana w Linz przez Kopitara w 1827 roku. Ten tekst był podstawą wydrukowanego przez Dunina-Borkowskiego *Psalterza królowej Małgorzaty pierwszej małżonki Ludwika I...*

Tę zasadę zastosował również w przypadku wprowadzania mowy zależnej, np.: *Gospodzin rzekł ku mnie: Syn moj jeś ty...* II Mojż., 7; *Rzekąc: Tobie dam ziemią...* 104, 11; *Weselił jsem się w tych (rzeczach), jeż mi są powiedziany: W dom panow pojdziemy* 121, 1 itd.

Innym przypadkiem zmiany grafii tekstu jest łączenie partykuły przeczącej *nie* z czasownikiem, co przywoływało zasadę obowiązującą w języku czeskim (por. *nieboj se* zamiast *ne boy se* 48, 17). W *Psalterzu* zapis ten występuje w dwojakiej formie: w 201 przypadkach partykuła *nie* została zapisana łącznie z czasownikiem, a w 105 – rozłącznie. W swojej transkrypcji Čelakovský zaś konsekwentnie pisze partykułę *nie* łącznie z czasownikiem, ale także z rzeczownikiem lub innym wyrazem, np. *bądźcie nieporuszeni jako kamień* II Mojż., 16; *jich niemocny* 104, 37; *Nieje mołw ani powieści, jichże niesłyszeli bychą sie głoso- wie* 18, 4; *Niejest święty...* I Król. 2, 2; *Nietykajcie pomazańców mojih* 104, 15, choć w jednym przypadku narusza tę zasadę: *i nie uprzykrzył słow* 104, 28, ale tylko w tym jednym przypadku (może to błąd drukarski?).

Również pisownię łączną i rozdzielną przyimków Čelakovský ujednolica. Wszystkie zapisuje zgodnie z XIX-wiecznym zwyczajem ortograficznym rozdzielnie, np. *Ale ja postawion jsem krol od niego na Sion...* 2, 5–6; *ale synowie Israhelscy chodzili po suszy pośrzed jego* II Mojż., 19; *Krzeszą z prochu ubogiego, a z gnoja...* I Król. 2, 8; *Od strzały latającej we dnie, od potrzebizny chodzącej we śmach, od biegu...* 90, 7; *Tegdy mołwić bądźcie k nim w gniewie swoim, i w rozserdziu swoim zamąci je*. 6.

Staropolska grafia prosta była dla Čelakovskiego trudna do zinterpretowania, podobnie jak późniejsza „nieuregulowana” grafia złożona. Grafemy często oddawały wiele głosek, wprawdzie podobnych artykulacyjnie, ale nie tożsamy, co w porównaniu z czeskim systemem tamtego czasu dodatkowo powodowało zamieszanie (np. grafem złożony *sz* był stosowany dla oznaczenia głosek przedniojęzykowych szczelinowych twardych, stwardniałych i miękkich). W tej sytuacji czeski sławista zdecydował, że zapis głosek stwardniałych przetranskrybuje zgodnie z systemem polskim późniejszego okresu (np. *czynisz* zamiast *czynysz* 103, 4; *wczorajszy* zamiast *wczorayszi* 89, 4). Dodajmy, że grafem *i* po spółgłoskach [ž], [š], [č] w kopii *Psalterza* pojawia się nieczęsto: po *ž* – 13 razy, po *š* – 9 razy, po *č* – 11 razy w całym tekście *Psalterza* [Kamińska 1981: 15]. Trzeba tu podkreślić, że sprawę utrudnił sam kopista, który do oryginalnego tekstu *Psalterza Królowej Małgorzaty* wprowadził również system fonetyczny z późniejszego okresu rozwoju języka polskiego.

Kolejną ingerencję w grafie polskiego zabytku zastosował Čelakovský w przypadku zapisu głoski [j], którą oddawano grafemami *g*, *y*, *j* oraz – rzadziej – *i*, przy czym najczęstszym grafemem było *j* (prawie 3000 razy; por. Kamińska

1981: 20). Postanowił więc ujednolicić ten zapis i zastosował najczęściej występujący grafem *j*, np.: *Jenže pokrywasz wodami wirzchy jeho* zamiast *genze... gego* 103, 3; *jego* zamiast *yego* 104, 1 i 2; *swej* zamiast *swey* 18, 9; *umierając* zamiast *vmiraioncz* 98, 11; *jarzmo* w miejsce *iarzmo* 2, 3.

Zabiegi uwspółcześniające zapis analizowanych przez Čelakovskiego psalmów widoczne są także w wypadku głosek [k], [g], które w późniejszym okresie w stosunku do czasu powstania *Psalterza* uległy palatalizacji. Proces ten dokonał się zapewne na przełomie XV i XVI wieku i niekiedy określany jest w gramatykach jako IV palatalizacja spółgłosek tylnojęzykowych [k], [g] [Długosz-Kurczabowa, Dubisz 2006: 146–148; Rospond 1973: 111]. W *Psalterzu* obok zapisów z grafemem *y* (por. *na weky weselic se bĀdĀ przebiwacz bĀdziesz w nich* I, 3, *po wszytky dny* I, 4; *isz slotky iest gospodzin* I, 17; *pocoia slугy iego* I) występowały także zapisy z grafemem *i* (*smara vboigich* I, 5; *richle nogi gich ku przelichu krwe* I, 7; *y drogi pokoia ne poznali* I, 7; *a dziedzyna gich na weki bĀdze* I, 20). Čelakovský zgodnie z przyjętą przez siebie regułą uwspółcześniającą formy te konsekwentnie transkrybował z grafemem *i*, p.: *nogi* (*nogi*) I Król. 2, 9 i 90, 12; *wszytki* (*wszytky*) I, 4; *drogi* (*drogi*) 2, 12; *slugi* (*slughy*) 103, 5 itd.

Uwspółcześnienie grafii zastosował także w wypadku spółgłoski tylnojęzykowej [x] w połączeniu z samogłoską zapisywaną w *Psalterzu* bądź jako *i*, bądź jako *y*, np. *wirzchy* zamiast *wirzchi* 103, 1; ale *duchy* podobnie jak w tekście *duchy* 103, 5 itd. Było to posunięcie zgodne ze współczesną wymową polską odróżniającą dwie samogłoski [i] oraz [y], a nie czeską – w XIX wieku bowiem w języku czeskim dwa grafemy *i* oraz *y* oddawały jedną głoskę [i], por. też transkrypcję psalmu 103 dokonaną przez Zenona Klemensiewicza [1961: 217].

* * *

Reasumując, można powiedzieć, że ingerencja Čelakovskiego, transkrybującego tekst kopisty *Psalterza floriańskiego*, nie zmieniła obrazu języka polskiego w przeszłości, mimo że system językowy *Psalterza królowej Małgorzaty* był według niego niejednorodny i miał starsze cechy rozwojowe języka polskiego obok nowszych, być może nie pochodzących od kopisty, ale występujących również w *Psalterzu puławskim*, a także formy znacznie nowsze wprowadzone przez kopistę. Należało więc go „nieco uporządkować”. Zatem dla celów dydaktycznych zinterpretował poszczególne zapisy w duchu późniejszych zmian, ujednoliciając grafikę tego zabytku. Sytuację dla czeskiego slawisty komplikował ponadto fakt, że język tego zabytku jest pozbawiony bohemizmów [por. Brückner 1902; Kyas 1962; Rospond 1973; Stieber 1955 i in.]. Nie mógł więc w transkrypcji wybranych i włączonych do chrestomatii fragmentów

zastosować czesko-polskiej analogii. Z tym również sobie poradził. Zastoso-
wanie metody analogii międzyjęzykowej byłoby możliwe dopiero – jak podaje
Marek Cybulski [1988] – w częściach B i C pisanych językiem późniejszym niż
część A, w których można zauważyć zjawiska gramatyczne i leksykalne prze-
jęte przez język polski z języka czeskiego. Jednak tych tekstów Čelakovský nie
włączył do swojej chrestomatii.

Bibliografia

- Bandtkie Jerzy Samuel (1827), *De Psalterio Davidico trilingui latine, germanice et polo-
nice codice manuscripto, qui exstat in Bibliotheca Canoniorum Regularium ad s. Flo-
rianum in Austria*. Superiori impensis Soc. Literariae Universitatis Cracoviensis,
Cracoviae, Typis Academicis.
- Bańkowski Piotr (1960), *Kilka nowych szczegółów do genezy „Psalterza floriańskiego”*,
„Pamiętnik Literacki”, t. 51, nr 3, s. 249–260.
- Bernacki Ludwik (1927), *Geneza i historia Psalterza Florjańskiego*, Lwów.
- Bílý František (1907–1939), *Zápisky a korespondence F. L. Čelakovského*, t. 1.–4., Praha.
- Brückner Aleksander (1902), *Psalterze polskie do połowy XVI w.*, „Rozprawy Wydziału
Filologicznego Akademii Umiejętności w Krakowie”, t. 34, s. 257–339.
- Brückner Aleksander (1903), *Literatura religijna w Polsce średniowiecznej*, Warszawa.
- Cybulski Marek (1988), *Język piętnastowiecznej części Psalterza floriańskiego. Ortogra-
fia, fonetyka, fleksja*, Łódź.
- Čelakovský František Ladislav (1850), *Všeslovanské počáteční čtení. Část I.: Z písemni-
ctví polského*, Praha.
- Długosz-Kurczabowa Krystyna, Dubisz Stanisław (2006), *Gramatyka historyczna języka
polskiego*, Warszawa.
- Dunin-Borkowski Stanisław hr. (1834), *Psalterz Królowej Małgorzaty, pierwszej małżonki
Ludwika I. króla polskiego i węgierskiego, córki króla czeskiego i cesarza Karola IV,
najstarszy dotąd znany pomnik piśmiennictwa polskiego*, Wiedeń.
- Gębarowicz Mieczysław (1965), *Psalterz floriański i jego geneza*, Wrocław.
- Kamińska Maria (1981), *Psalterz floriański. Monografia językowa*, Wrocław–Warszawa–
Kraków–Gdańsk–Łódź.
- Klemensiewicz Zenon (1961), *Historia języka polskiego*, cz. 1: *Doba staropolska*, War-
szawa.
- Kleszczowa Krystyna (1973), *Charakterystyka porównawcza Psalterza floriańskiego
z Psalterzem puławskim w zakresie fonetyki*, „Prace Językoznawcze Uniwersytetu
Śląskiego”, t. 2, s. 125–127.
- Kyas Vladimír (1962), *Česká předloha staropolského žaltáře*, Rozpravy ČSAV, seš. 1.
- Misiąg-Bocheńska Anna (1938), *O fragmencie polichromii w komnacie Kazimierzow-
skiej na zamku wawelskim*, „Rocznik Krakowski”, t. 30, s. 236–246.

- Petr Jan (1988), *F. L. Čelakovský a slovanská jazykověda*, „Práce z dějin slavistiky”, t. 11, s. 5–58.
- Rospond Stanisław (1973), *Gramatyka historyczna języka polskiego*, Warszawa.
- Stieber Zdzisław (1955), *Wpływ czeszczyzny na kształtowanie się polskiego języka literackiego*, w: *Česko-polský sborník vědeckých prací*, díl 2, uspořádal Milan Kudělka, Praha, s. 27–37.
- Zavodský Artur (1982), *F. L. Čelakovský*, Praha.
- Żabski Tadeusz (1964), *F. L. Čelakovský na katedrze slawistyki we Wrocławiu*, „Prace Literackie”, t. 6, s. 158–195.

prof. dr hab. Mieczysław Balowski – Katedra slavistiky, Filozofická fakulta, Ostravská univerzita [Katedra Slawistyki, Wydział Filozoficzny, Uniwersytet Ostrawski]; zainteresowania badawcze: semantyka, leksykologia, frazeologia, języki na pograniczach.